

Krzysztof Szmidt, Barbara Rakowiecka, Kazimierz Okraszewski: *Porządek i przygoda – lekcje twórczości*. WSiP, Warszawa 1997, cz. 1-4

Planowana reforma systemu polskiej szkoły zakłada odejście od encyklopedycznego nauczania i przeładowanych programów konstruowanych według dyscyplin akademickich. „Nowa szkoła” ma położyć nacisk na kształtowanie umiejętności i kompetencji oraz przygotowanie do samodzielnego życia. Z powyższego wynikają konkretne zadania szkoły wobec ucznia zawarte w *Podstawach programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących*.

Do rąk czytelników trafiła bardzo interesująca pozycja pt. *Porządek i przygoda – lekcje twórczości*, niezmiernie pomocna w realizacji zajęć z twórczości, której komplet składa się z czterech części: I i II część to – eksperymentalny podręcznik, III część to – program edukacyjny, IV część stanowi – przewodnik metodyczny dla nauczycieli.

Przygotowany przez zespół autorów (A. Borzęcki, W. Dobrołowicz, K. Demianiuk, K. Okraszewski, G. Papliński, B. Rakowiecka, K. Szmidt) **program edukacyjny** pt. *Porządek i przygoda – lekcje twórczości* w znacznym stopniu umożliwia osiągnięcie zamierzonych w nowych podstawach programowych kompetencji. Program składa się z trzech części. W pierwszej zatytułowanej *Cele kształcenia i wychowania* przedstawiono zadania w formie operacyjnej, które powinny być realizowane w trakcie lekcji twórczości. Dotyczą one wiadomości, umiejętności i kompetencji poznawczych oraz dyspozycji emocjonalno-motywacyjnych i działania uczniów. W części drugiej *Treści kształcenia i wychowania* zaprezentowano układ i dobór treści kształcenia (z rozbiem na cykl dwuletni). Zawarte są w niej obok treści teoretycznych także ćwiczenia, doświadczenia, techniki rozwiązywania problemów, projektowania itp., prowadzące do zdobycia określonego zasobu wiedzy i umiejętności twórczych, sprzyjających kształtowaniu pożądanych społecznie postaw uczniów. Część trzecia *Problemy realizacji programu* obejmuje zasady doboru układu treści kształcenia oraz sposoby realizacji programu, a także opis miejsca, w którym powinny się odbywać lekcje twórczości. Całość programu kończy szczegółowa bibliografia przedmiotu, obejmująca prace z zakresu psychologii, socjologii i pedagogiki twórczości oraz twórczości naukowej i technicznej, wydane w języku polskim. I chociażby ze względu na tak bogatą bibliografię chciałabym polecić tę pozycję wszystkim nauczycielom, którym leży na sercu dobro dziecka, a szczególnie pedagogom twórczości.

Autorzy programu zakładają jego realizację w przeciągu dwóch lat w ramach przedmiotu nazywanego przez nich – lekcje twórczości. Wykorzystywanie tego programu w sposób niesystematyczny, rozproszony (treści realizowane na lekcjach różnych przedmiotów) daje ogromne korzyści poznawcze, tym bardziej, że na każdym przedmiocie mamy do dyspozycji innego rodzaju „tworzywo”, np. na lekcjach polskiego – słowo, na lekcjach muzyki – dźwięk, na lekcjach plastyki – środki plastyczne, a na lekcjach techniki – różnego rodzaju materiały i technologie ich obróbki. Natomiast realizacja całościowa, podczas wydzielonych stałych godzin przeznaczonych na lekcje twórczości, umożliwi osiągnięcie – oprócz wspomnianych korzyści poznawczych – również pełnych efektów wychowawczych. Pociąga to jednak za sobą zwiększenie liczby godzin na realizację programu szkolnego i nierzadko stwarza problemy związane z doborem „tworzywa”. Zgodnie z założeniami programowymi autorów, pracownia do prowadzenia lekcji twórczości powinna być wyposażona we wszelkiego rodzaju materiały i środki, niezbędne do swobodnego rozwoju twórczości uczniów, co z kolei nastręcza wiele trudności organizacyjno-ekonomicznych. Jednakże wybór sposobu realizacji autorzy pozostawiają w gestii nauczycieli.

Przygotowany przez Autorów tzw. **podręcznik eksperymentalny**, którego każda z części jest zaplanowana na jeden rok realizacji, charakteryzuje się stopniowym wzrostem trudności zamieszczonych w nim ćwiczeń.

W pierwszej części podręcznika, który zawiera 170 ćwiczeń z zakresu treningu twórczości, ćwiczenia pogrupowane zostały w osiem rozdziałów, warunkujących siebie wzajemnie. I tak, zaczynając od ćwiczeń mających na celu poznanie samego siebie, swoich zdolności i możliwości, poprzez ćwiczenia w dostrzeganiu i definiowaniu problemu, ćwiczenia w rozwiązywaniu problemu dochodzimy do ćwiczeń mających na celu poznanie oryginalności własnego myślenia, tj. cechy charakterystycznej twórczego myślenia. Idąc dalej Autorzy proponują ćwiczenia rozwijające umiejętność współdziałania w grupie, tak niezbędną w rozwiązywaniu problemów twórczych takimi metodami, jak np. burza mózgów. Kolejny rozdział to ćwiczenia związane z twórczą ekspresją, a następnie ćwiczenia rozwijające zaradność i przedsiębiorczość. Ostatni rozdział ćwiczeń koresponduje z rozdziałem drugim, ale dotyczy już tylko obserwacji twórczej.

Część druga podręcznika, stanowiąca kontynuację pierwszej, zawiera 77 ćwiczeń z zakresu treningu twórczości i składa się z dziewięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy ma na celu utwierdzenie wewnętrznej motywacji u uczniów do twórczych działań. Ćwiczenia z rozdziału drugiego mają pomóc w rozwoju pomysłowości, która często napotyka na różne bariery, głównie spowodowane brakiem giętkości myślenia. Ćwiczenia na jego poprawę zawarte są w rozdziale trzecim i czwartym. W rozdziale piątym zawarte są ćwiczenia pozwalające przyswoić metody twórczego rozwiązywania problemów i sam proces rozwiązywania problemów, jednakże momentowi znalezienia właściwego rozwiązania, a niekiedy odkrycia lub wynalazku, poświęcono oddzielny – szósty rozdział – gdyż jest to bardzo

ważny moment w pracy twórcy, tak pod względem poznawczym, jak i emocjonalno-motywacyjnym. Siódmy rozdział poświęcono zagadnieniom ulepszania i modernizacji, czyli tzw. niższemu poziomowi twórczości, jednak niemniej ważnemu, bo przecież jak mówi przysłowie... „nie od razu Kraków zbudowano”. Dwa ostatnie rozdziały – ósmy i dziewiąty – traktują zagadnienia twórczości bardzo poważnie. W zaproponowanych tu 24 ćwiczeniach wyraźnie widać na ile w pracy twórczej niezbędna nam jest wiedza z danego zakresu, a na ile cechy i umiejętności naszego umysłu, które szkoliliśmy tak mozolnie.

Zarówno część pierwsza, jak i druga zostały dobrze opracowane pod względem graficznym, lecz nie zostały dopracowane od strony metodycznej, nie mówiąc już, że przydałby się (w części I – na odwrocie) do każdego ćwiczenia komentarz dotyczący interpretacji wyników ćwiczenia. W takim układzie *podręcznik eksperymentalny*, nawet łącznie z *przewodnikiem metodycznym dla nauczycieli*, w którym podano analizę wybranych ćwiczeń z części I i II, jest przeznaczony nie jak podają Autorzy dla wszystkich nauczycieli, lecz należałoby dodać dla bardzo dobrze przygotowanych nauczycieli z zakresu psychodaktyki twórczości, mających już w tym zakresie pewne doświadczenie.

Niezbędny w użytkowaniu *podręcznika eksperymentalnego* jest **przewodnik metodyczny dla nauczycieli**, stanowiący czwartą część kompletu materiałów do realizacji zajęć z twórczości. Przedstawiono w nim najważniejsze podstawy teoretyczne dotyczące lekcji twórczości: cele, model i tok lekcji twórczości; psychodaktyczne zasady prowadzenia lekcji twórczości; metody i techniki rozwijania twórczych możliwości uczniów; a także proponowany rozkład materiału w cyklu dwuletnim z przykładowym konspektem lekcji twórczości. Całość kończy się przykładami rozwiązań zadań z pierwszej i drugiej części podręcznika. Na uwagę zasługuje starannie podana literatura po każdym z rozdziałów i głównie w tym względzie proponowany czytelnikowi przewodnik metodyczny dla nauczycieli spełnia jego oczekiwania, ponieważ zawarte w nim podstawy teoretyczne dotyczące zagadnień związanych z twórczością są niewystarczające dla efektywnej pracy z dziećmi w zakresie zajęć z twórczości. Jednakże uzupełnione o podaną przez Autorów literaturę dadzą solidny fundament dla tego rodzaju pracy.

Autorzy piszą: „...Lekcje twórczości to w znacznie większym stopniu wychowywanie i ćwiczenie twórczej postawy niż nauczanie. Mają one charakter interdyscyplinarny i są otwarte intelektualnie i emocjonalnie”. Z powyższym stwierdzeniem nie można nie zgodzić się w stu procentach.

Proponowane w publikacji *Porządek i przygoda – lekcje twórczości* ćwiczenia można stosować jako jedną całość, lecz także z dużym powodzeniem zachęcam Państwa do wykorzystania tych ćwiczeń na innych lekcjach, np. lekcjach techniki lub lekcjach plastyki – tym bardziej, że ostatni rozdział drugiej części podręcznika eksperymentalnego traktuje akurat o twórczości technicznej i projektowaniu. Proponowane ćwiczenia są również nieocenione dla realizacji godzin wychowawczych, w trakcie których wielu nauczycieli narzeka na brak pomysłów.

Jako osoba zajmująca się od wielu lat dydaktyką twórczości technicznej, chciałabym zarekomendować tę pozycję wszystkim nauczycielom, którzy zetknęli się już z tzw. twórczością, ale i także tym, którzy prawie nic o niej nie wiedzą. Twórczość jest bowiem procesem dającym się kształtować i sterować. Poza tym to doskonała propozycja dla nauczycieli z dużym stażem pracy na wyjście z tzw. rutyny.

Osobiście *Porządek i przygoda – lekcje twórczości* oceniam bardzo wysoko. Poza tym jest to jak na razie jedyna tego typu, znana mi, kompleksowa propozycja realizacji ćwiczeń z zakresu twórczości. Jest to propozycja udana i ze wszech miar godna upowszechnienia.

Na zakończenie przytoczę fragmenty innych, również pochlebnych recenzji tejże publikacji:

Program przyjąłem z wielkim zainteresowaniem. Wynika to z przekonania o potrzebie kształcenia uczniów dla twórczości. Potrzeba taka wynika zarówno z przesłanek ekonomicznych, jak i psychologicznych. Hasło rozwijania zdolności i umiejętności twórczych uczniów jest głoszone w naszym kraju od szeregu lat, jednak jak dotąd bez szerszego wydźwięku realizatorskiego. W tej sytuacji inicjatywę WSiP należy powitać ze szczególnym uznaniem.

Prof. dr hab. W. Dobrołowicz

Przedstawiona mi do recenzji praca zbiorowa „Porządek i przygoda – lekcje twórczości” jest podręcznikiem niezwykle. To nowoczesna i niezwykle potrzebna inicjatywa, zarówno autorska jak i wydawnicza. Sam pomysł jest wyśmienity i trudny do przecenienia. To być może podręcznik dla polskiej szkoły przyszłości.

Prof. nadz. dr hab. A. Nałaskowski

Wgłębiwszy się w podręcznik trudno się oderwać, tak jest fascynujący. Napisany z humorem, pełen przykładów i anegdotek. Można się z niego między innymi dowiedzieć, czym jest wynalazek i jak powstaje, na czym polega twórcze rozwiązywanie problemów i skąd bierze się pomysłowość, co hamuje myślenie itp.

„GazetaWyborcza”, 4.06.1996 r.

Maria Kajdasz-Aouil